

УДК 343.98
DOI 10.31733/2078-3566-2021-1-272-276

Максим ОЧЕРЕТЯНИЙ[©]
кандидат юридичних наук
(ГУНП в Київській області)

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У статті здійснено науковий аналіз сутності окресленої проблеми, акцентовано увагу на тому яке значення має взаємодія слідчого з оперативними підрозділами в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, окреслено відповідне поняття, що визначено як комплексний і цілеспрямований процес комунікації між різними суб'єктами, що є учасниками кримінального процесу, виступає кінцевою метою, що дає можливість отримання фактичних відомостей про подію кримінального правопорушення. Це дало підстави для виокремлення сутності даного процесу, котра загалом, виокремлюється тим, що слідчий – є процесуальною особою, яка безпосередньо відповідає за якість досудового розслідування, за його планування та за результативність проведення слідчих (розшукових) дій, їх своєчасність, а також послідовність. Аргументовано також, що питання теоретичного узагальнення елементів процесу взаємодії слідчого в досудовому розслідуванні були ефективно та влучно сформульовані в наведені вище етапи, що частково дублюють стадії досудового розслідування. Проте запропонований підхід окремих дослідників, щодо диференціації взаємодії не лише з точки зору кримінального процесуального права, а й з позиції здійснення оперативно-розшукової діяльності, як процесу також може бути корисним у плануванні досудового розслідування. Це логічно дає підстави стверджувати про те, що взаємодія з оперативними підрозділами базується на тісній та скоординованій співпраці в межах чинного законодавства, на ініціативі обох сторін, а також спланованості проведення будь-яких слідчих чи не гласних слідчих (розшукових) дій. Автором, в результаті отриманих тлумачень базових термінів було отримано можливість дослідити його етапи. Тому, проаналізовано підходи вчених до визначення етапів взаємодії в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, узагальнено їх, а також визначено найбільш ефективних підхід до їх структурування для теорії та практики.

Ключові слова: досудове розслідування, взаємодія, слідчий, оперативний підрозділ.

Актуальність теми. Питання забезпечення прав і свобод людини і громадянина є одним із основних у справі утвердження демократичних принципів та правової державності. На сьогоднішній день в Україні триває становлення основ правової державності, а всі державні інституції цілеспрямовано провадять діяльність із забезпечення найбільш основного напрямку – утвердження та недопущення порушення прав і свобод людини.

Нормативно-правовими актами не лише української юрисдикції регламентується чинна правова база, що утворює стійкий фундамент для функціонування державних інституцій, основною метою функціонування яких є служіння суспільству та державі. На сьогодні коло таких інституцій є досить широким, а їх функціонал дозволяє забезпечити дотримання прав і свобод людини і громадянина в найбільш локальних соціальних відносинах.

Одним із найбільш об'ємних, як за обсягом співробітників, так і за колом повноважень є Національна поліція України. Поряд із цим, серед значної кількості завдань, що виконуються Національною поліцією України в повсякденній діяльності – здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень є одним із найбільш пріоритетних та складних.

Сучасна система кримінальної юстиції переживає етап реформування, а також інших соціальних процесів, що впливають на її функціонування. Проте, з урахуванням попередніх досліджень учених, а також нагальних, на нашу думку векторів удосконалення відповідної діяльності науковцям слід своєчасно та систематично здійснювати наукові пошуки проблем-

© Очеретяний М. А., 2021
avk130119@gmail.com

них питань функціонування інституту досудового розслідування з метою відшукування найбільш ефективних шляхів їх розв'язання.

В свою чергу, на думку багатьох учених, а також практиків не вичерпаною є тематика взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, оскільки дане питання є основоположним в процесі розслідування кримінальних правопорушень і від його координованості залежить кінцевий результат слідства.

Стан дослідження заявленої тематики. Питання взаємодії в досудовому розслідуванні загалом та взаємодії слідчого з оперативними підрозділами Національної поліції України в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень неодноразово досліджували різні вчені, наприклад:

Т. Авер'янова, О. Алексійчук, П. Біленчук, Р. Белкищ, Г. Бондар, О. Керевчи, Ю. Корухов, Е. Росинська, Г. Семаков, Р. Степанюк, Г. Цимбал Н. Яблокова та інших.

Метою статті є на підставі проаналізованих думок учених здійснити спробу наукового тлумачення поняття, сутності та основних підходів до визначення етапів взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.

Поставлена мета зумовила необхідність розв'язання ряду дослідницьких завдань, серед яких, зокрема: аналіз підходів до розуміння поняття та сутності взаємодії в досудовому розслідуванні на загальнотеоретичному рівні; окреслення поняття сутності та значення взаємодії слідчого з оперативними підрозділами Національної поліції України в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень; з'ясування основних підходів до визначення етапів взаємодії слідчого з оперативними підрозділами Національної поліції України в досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень.

Об'єктом даного дослідження виступають суспільні відносини в сфері здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Предметом дослідження є поняття та сутність процесу взаємодії між слідчим та оперативними підрозділами в досудовому розслідуванні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання організації взаємодії окремих органів охорони правопорядку з органом досудового розслідування, під час розслідування кримінальних правопорушень, постає окремим наріжним каменем у дослідженнях багатьох учених. Крім цього, слід звернути увагу на те, що тематика статті, обрана автором не випадково, оскільки оперативні підрозділи є одними із основних, у механізмі кримінального процесуального розшуку винних осіб, а також ймовірних очевидців і свідків.

Організація роботи органів досудового розслідування, а також належна якість їх взаємодії з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами є вирішальним фактором у плануванні та здійсненні досудового розслідування кримінальних правопорушень.

Як підкреслюють окремі вчені, своєчасний, вичерпний і безперервний обмін інформацією є особливо важливим і для членів слідчо-оперативних груп, а також коректування роботи учасників взаємодії й її завдань, що має відповідати результатам зробленого, а також змінами слідчої ситуації [1, с. 495-496]. Дані позиції також відображаються у чинних нормативно-правових актах з організації роботи органів правопорядку, де визначається, що ефективність реагування на кримінальні та адміністративні правопорушення, перш за все, залежить від ефективності взаємного обміну інформацією між всіма суб'єктами такого процесу.

Поряд із цим, криміналістична література виділяє узгодженість (зкоординованість) діяльності; спільність діяльності; мета діяльності; певний зміст діяльності; наявність як мінімум двох суб'єктів – в якості основних характерних ознак процесу взаємодії в досудовому розслідуванні [2, с. 195].

На нашу думку, такі характерні особливості як наявність кола суб'єктів між якими відбувається взаємодія, а також кінцева мета такого процесу – є найбільш логічними та влучними в контексті теоретико-правової характеристики даного процесу. В той же час зазначаємо, що координованість взаємодії, на нашу думку, не є обов'язковою ознакою такого процесу, оскільки існують випадки також і хаотичної взаємодії, що може бути ефективною.

Слід зосередити також увагу на тому, що, наприклад, Г. Цимбал та

Г. Бондар, досліджуючи взаємодію в органах влади, розуміють її як узгоджену (взаємозаінтересовану) діяльність правоохоронних, контролюючих та інших державних органів, спрямовану на виявлення, розкриття й розслідування злочинів [3, 39; 4, 46-48].

Саме такі характеристики, на нашу думку, логічно доповнюють уявлення про процес взаємодії слідчого в досудовому розслідуванні як комплексний і цілеспрямований процес комунікації між різними суб'єктами, що є учасниками кримінального процесу, кінцевою метою якого є отримання фактичних відомостей про подію кримінального правопорушення.

Крім цього, окремим питанням постає можливість диференціації процесів взаємодії

слідчого в досудовому розслідуванні, що логічно обґрунтовується необхідністю наявності теоретичної структури такого процесу, а також більш детального розуміння його цілей і значення.

У той же час зазначаємо, що окремим розділом в дослідженні взаємодії слідчого в досудовому розслідуванні, постає взаємодія слідчого та оперативних підрозділів, що є основними суб'єктами в кримінальному процесуальному досудовому переслідуванні.

Серед форм взаємодії між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами, що частково сформулював О. Алексейчук, наявні організаційні прийоми, методи й заходи, способи й порядок зв'язку між ними, які ґрунтуються на чинному кримінальному процесуальному законодавстві й відомчих нормативних актах правоохоронних органів, а також позитивному досвіді слідчої та оперативно-розшукової практики спрямовані на забезпечення погодженої діяльності стосовно доцільного поєднання засобів, методів та заходів роботи, властивому кожному з цих органів [5, с. 154-159].

Дане судження, дозволяє уніфікувати попередьо сформульоване загальне поняття взаємодії слідчого в досудовому розслідуванні та додати до нього такі характерні ознаки як «спрямованість на забезпечення погодженої діяльності стосовно доцільного поєднання засобів», що буквально демонструє не лише необхідність консолідації та узагальнення всіх запропонованих намірів у досудовому розслідуванні, а також необхідність їх логічного поєднання, взаємопов'язаності та поступовості в результаті (коли одна дія, за спільним рішенням декількох суб'єктів досудового розслідування перетікає в іншу дію, що в результаті дає можливість слідчому, належним чином задокументувати доказ належним чином і долучити його до матеріалів кримінального провадження).

О. Керевич, звертає увагу, що чинне національне кримінальне процесуальне законодавство наділяє слідчого функцією керуючої підсистеми, а функцією підлеглої підсистеми – оперативні підрозділи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Таке співвідношення названих функцій визначається багатьма факторами, серед яких слід виділити такі:

- а) різниця правової природи, принципів, підстав і процедури проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів;
- б) функції і правовий статус працівників слідчих та оперативних підрозділів;
- в) наявність у слідчого повноважень із направлення доручень на проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- г) обов'язок оперативних підрозділів виконувати ці доручення [6, с. 402].

Саме зазначене і формулює як теоретично-правові так і нормативні підстави взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в досудовому розслідуванні. Це підкреслює певні особливості, що полягають в тому, що слідчий – є єдиною процесуальною особою, крім прокурора, що відповідає за якість досудового розслідування, за його планування та за результативність проведення слідчих (розшукових) дій, їх своєчасність, а також послідовність. Це логічно дає підстави стверджувати про те, що взаємодія в досудовому розслідуванні «слідчий – оперативний підрозділ», базується, звісно ж на тісній та скоординованій співпраці в межах чинного законодавства, на ініціативі обох сторін, а також спланованості проведення будь-яких слідчих чи не гласних слідчих (розшукових) дій з метою повного, швидкого та неупередженого досудового розслідування.

Крім цього, питання етапів взаємодії між слідчим та оперативним підрозділом також досліджується вченими як на загальному рівні так і у межах визначної тематики. М. Яблоков наводить власну позицію, щодо етапності взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень і пропонують виділяти такі етапи:

перший (співпадає зі стадією початку досудового розслідування кримінального провадження, де допускається витребування необхідних матеріалів і їх перевірка);

другий етап (відноситься до початкової стадії розслідування, на якій проводиться активна невідкладна слідча й оперативно-розшукова діяльність та створюється інформаційний фундамент подальшого розслідування);

третій (основний етап, що співпадає з наступною стадією розслідування, пов'язаною з повідомленням про підозру, допитом підозрюваного, збором додаткової доказової інформації та вирішенням всіх інших завдань розслідування);

четвертий (заклучний етап, котрий полягає у завершенні розслідування. На цьому етапі слідчий підводить підсумки розслідування, зокрема перевіряє, чи всі версії перевірені до кінця, чи дотримані всі вимоги кримінального процесуального закону, чи достатньо переконливо доказана вина обвинуваченого, тощо) [7, с. 409-410].

Крім цього, П. Біленчук пропонує виділяти три етапи взаємодії: перший (що розпочинається з виїзду на місце події й триває до завершення розшуку злочинця по «свіжих»

слідках); другий етап (що розпочинається з аналізу отриманих на першому етапі даних про кримінальне правопорушення і можливих його учасників на підставі отриманої кожним із них інформації та завершується встановленням особи злочинця); третій етап (починається з отримання доказів, що підтверджують або спростовують підозру у вчиненні злочину та закінчується направленням обвинувального акту до суду) [8, с. 165-167].

Поряд із цим, належить підкреслити суттєві притаманні риси запропонованим підходам до визначення етапів взаємодії в досудовому розслідуванні, що полягають у протилежності підходів до розуміння процесу досудового розслідування. Запропонована етапність М. Яблокова, перш за все, виходить із базового кримінального процесуального розуміння процесу досудового розслідування та з урахуванням існуючих етапів.

Натомість, П. Біленчуком, запропоновано інтерпретацію того ж процесу, того ж відрізка часу (від моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань до направлення обвинувального акту до суду), проте зі специфікацією та орієнтиром на конкретні оперативно-розшукові етапи та дії, що притаманні умовно розподіленим на три етапи проміжкам.

Належить підкреслити, що з кримінальної процесуальної точки зору більш характерним та ефективним буде застосування першого підходу, а з точки зору організації взаємодії слідчого та оперативних підрозділів – другого.

Висновки. Таким чином на підставі проаналізованих наукових позицій, автором досягнуто та обґрунтовано декілька висновків, що полягають в наступному:

1. Взаємодія слідчого в досудовому розслідуванні як комплексний і цілеспрямований процес комунікації між різними суб'єктами, що є учасниками кримінального процесу, виступає кінцевою метою, що дає можливість отримання фактичних відомостей про подію кримінального правопорушення.

2. Слідчий – є процесуальною особою, що безпосередньо відповідає за якість досудового розслідування, за його планування та за результативність проведення слідчих (розшукових) дій, їх своєчасність, а також послідовність. Це логічно дає підстави стверджувати про те, що взаємодія з оперативними підрозділами базується на тісній та скоординованій співпраці в межах чинного законодавства, на ініціативі обох сторін, а також спланованості проведення будь-яких слідчих чи не гласних слідчих (розшукових) дій.

3. На нашу думку, питання теоретичного узагальнення елементів процесу взаємодії слідчого в досудовому розслідуванні були ефективно та влучно сформульовані в наведені вище етапи, що частково дублюють стадії досудового розслідування. Проте запропонованих підхід окремих дослідників, щодо диференціації взаємодії не лише з точки зору кримінального процесуального права, а й з позиції здійснення оперативно-розшукової діяльності, як процесу також може бути корисним у плануванні досудового розслідування.

4. Враховуючи також складність процесу взаємодії на різних стадіях досудового розслідування (чи етапах взаємодії, як визначають учені) перспектива подальших наукових розвідок полягає в тому, щоб більш детально характеризувати процеси взаємодії між всіма суб'єктами досудового розслідування з метою підвищення ефективності цього процесу, його спланованості та результативності.

Список використаних джерел

1. Криміналістика: [учебник для вузов] / [Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкиц, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская]; йод ред. Р. С. Белкина. -2-е изд., перераб. и доп. - М. : Норма, 2006. - 992 с.
2. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : [монографія] / Р. Л. Степанюк ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва. - Х. : НікаНова, 2012. - 382 с.
3. Цимбал Г.П. Взаємодія як умова забезпечення виявлення і розслідування податкових злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Цимбал Ганна Петрівна. – Ірпінь, 2005. – 223 с.
4. Бондар Г.Ю. Правове забезпечення взаємодії слідчих правоохоронних відомств у кримінальному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Бондар Ганна Юріївна. – Х., 2004. – 230 с.
5. Алексейчук О. М. Організація взаємодії органів і підрозділів внутрішніх справ при розкритті та розслідуванні умисних вбивств. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: збірник наук. праць. Донецьк. 2011. 251 с.
6. Керевич О. В. Організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами в діяльності щодо розкриття та розслідування кримінальних правопорушень/ Університетські наукові записки. 2012. № 4. С. 400
7. Криміналістика : [учебник] / йод ред. Н. П. Яблокова. - 4-е изд., перераб. и доп. - М. : Норма

; ИНФРА-М, 2013.-752 с.

8. Біленчук П. Д. Криміналістика. Кредитно-модульний курс : [підручник] / [П. Д. Біленчук, Г. С. Семаков] ; за ред. П. Д. Біленчука. - 4-те вид., змін., допов. і доопр. - К. : ВД «Дакор», 2014,- 520 с.

Надійшла до редакції 19.02.2021

References

1. Forensic science: [textbook for universities] / [T. V. Averyanova, R.S. Belkishch, Yu. G. Korukhov, E.R. Rossinskaya]; iodine red. R S. Belkina. 2nd ed., Reworked. and ext. - M.: Norma, 2006. - 992 с.
2. Stepaniuk R.L. Kriminalisticheskoe zabezpechennya rozsliduvannia zlochyniv, vychynenykh u byudzhethnii sferi Ukrainy: [monograph] / R.L. Stepaniuk; for general ed. A.F. Volobuev. - X.: NikaNova, 2012. - 382 p.
3. Cymbal G.P. Interaction as a condition for ensuring the detection and investigation of tax crimes: dis. ... cand. jurid. Sciences: 12.00.09 / Cymbal Anna Petrovna. - Irpin, 2005. - 223 p.
4. Bondar G.Yu. Legal support of interaction of investigative law enforcement agencies in criminal proceedings of Ukraine: dis. ... cand. jurid. Sciences: 12.00.09 / Bondar Anna Yuriyivna. - H., 2004. - 230 p.
5. Alekseychuk O.M. Organization of interaction of bodies and divisions of internal affairs at disclosure and investigation of premeditated murders. Problems of jurisprudence and law enforcement: a collection of sciences. wash. Donetsk. 2011. 251 p.
6. Kerevych O.V. Organization of the investigator's interaction with operational units in the activities of detection and investigation of criminal offenses / University scientific notes. 2012. № 4. 400 p.
7. Forensics: [textbook] / iodine ed. N.P. Yablokov. - 4th ed., Reworked. and ext. - M. : Norma; INFRA-M, 2013.-752 p.
8. Bilenchuk P.D. Forensics. Credit-modular course: [textbook] / [P. D. Bilenchuk, G.S. Semakov]; for order. P.D. Bilenchuk. - 4th ed., Changes., Add. and soopr. - K.: ВД «Дакор», 2014, - 520 p.

SUMMARY

Maksym A. Ocheretyanny. Interaction between investigator and operational units in pre-trial investigation of criminal offenses. The article analyzes the essence of the outlined problem, focuses on the importance of the investigator's interaction with operational units in the pre-trial investigation of criminal offenses, outlines the concept, which is defined as a comprehensive and purposeful process of communication between different actors involved in criminal proceedings. , is the ultimate goal, which makes it possible to obtain factual information about the event of a criminal offense. This gave grounds for distinguishing the essence of this process, which in general is distinguished by the fact that the investigator is a procedural person who is directly responsible for the quality of pre-trial investigation, its planning and effectiveness of investigative (search) actions, their timeliness and consistency. It is also argued that the issues of theoretical generalization of the elements of the process of interaction of the investigator in the pre-trial investigation were effectively and accurately formulated in the above stages, which partially duplicate the stages of the pre-trial investigation. However, the proposed approach of individual researchers to differentiate the interaction not only in terms of criminal procedural law, but also from the standpoint of operational and investigative activities, as a process can also be useful in planning a pre-trial investigation. This logically gives grounds to claim that the interaction with operational units is based on close and coordinated cooperation within the current legislation, on the initiative of both parties, as well as the planned conduct of any investigative or non-public investigative (search) actions. The author, as a result of the received interpretations of basic terms it was given an opportunity to investigate its stages. Therefore, the approaches of scientists to determine the stages of interaction in the pre-trial investigation of criminal offenses are analyzed, they are generalized, and the most effective approach to their structuring for theory and practice is determined.

Keywords: pre-trial investigation, interaction, investigator, operational unit.